

Alderney tijdens de oorlogsjaren

Vier concentratiekampen

Alderney, het kleinste Kanaaleiland vlak voor de kust van Frankrijk, is 5 km lang, 3 km breed en heeft 2500 inwoners. Het valt onder de Britse kroon, maar is een zelfstandig land met een democratisch gekozen Staatsraad. Toen de Duitse troepen in mei 1940 snel door Frankrijk oprukten, besloot de regering in Londen de bevolking van het eiland te evacueren naar Engeland.

Door Max van den Berg

Alderney had in Engelse ogen geen strategische waarde en zo konden de Duitse troepen op 2 juli het bijna lege eiland zonder meer innemen. Maar wat gebeurde daar in die vijf jaren van bezetting? Tijdens de oorlog aan het Oostfront in 1941-1942 vreesde Hitler een Engelse invasie in West-Europa. Daarom kreeg de *Organisation Todt* de opdracht een serie van 11.000 bunkers te bouwen aan de Westeuropese kust, van de Noordkaap tot de Spaanse grens. Bij de bouw van dit immense verdedigingswerk, de zogenaamde *Atlantikwall*, werden ruim acht miljoen arbeiders ingezet. In het centrum van deze linie lagen de bunkercomplexen van Normandië en Bretagne. Twintig procent van alle uitgaven voor de *Atlantikwall* werd gespendeerd aan de Kanaaleilanden. En zo werd het bijna onbewoonde eiland Alderney veranderd in een compleet Duits fort.

Hongersnood

Na de geallieerde landingen in Normandië in juni 1944 werden in vrij korte tijd heel Frankrijk en België bevrijd. Maar de zwaar verdedigde Kanaal-

eilanden lieten de geallieerde strijdkrachten links liggen. 'Laat de Duitse troepen op die eilanden maar wegrotten', zei Churchill. In de winter van 1944-1945 ontstond er een ware hongersnood, vooral onder de Engelsen die op het eiland waren achtergebleven. Noch uit Engeland, noch uit het

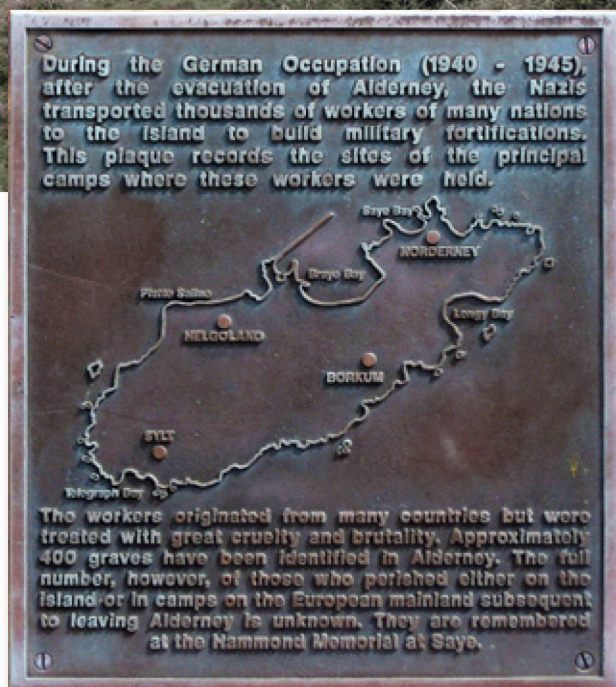
Alderney was bezaaid met landmijnen

bevrijde Frankrijk werden levensmiddelen aangevoerd. Na maanden van ontberingen kon eindelijk een Rode Kruisboot met voedsel aanleggen en werd de ergste nood opgeheven. De Rode Kruisboot heeft in overleg met de Duitse bezetting zeven maal de Kanaaleilanden aangedaan.

Late terugkeer

De Engelse bewoners van Alderney waren tijdens de oorlog ondergebracht in Engelse steden zoals Manchester en Liverpool. Toen Duitsland op 8 mei 1945 capituleerde en Engelse autoriteiten het eiland weer in bezit namen, kon de bevolking nog

op Engels grondgebied

Een plaquette geeft de plaats aan van de vier concentratiekampen.

lang niet terug. Alderney was bezaaid met landmijnen, de wateren er omheen lagen vol zeemijnen. De woningen waren in vijf jaar geplunderd of in verval geraakt. De haven van het belangrijkste stadje St. Anna moest worden hersteld. De 1500 geëvacueerde bewoners hadden in Engeland geen enkel aanspreekpunt richting regering en besloten in ballingschap een eigen bestuursraad op te richten, die aandrong op versnelde herstel werk-

zaamheden. Pas in december 1945 keerden de bewoners naar hun eiland en woningen terug. De wederopbouw kon beginnen.

Onaangename vermoedens

In de periode van wederopbouw hadden de bewoners weinig tijd om na te denken over de voor hen onbekende bezettingstijd. Maar toen alles hersteld was en het leven zijn normale loop terugkreeg,

vroegen velen zich af wie die kolossale bunkers op hun eiland hadden gebouwd. En van wie waren de 400 graven, bijeengebracht in een kleine begraafplaats? En wat betekenden die stenen toegangspoorten, los in het landschap. Langzamerhand kwam het beeld van verschrikkelijke dwangarbeid naar voren.

Dwangarbeiders van Organisation Todt.

Zo troffen veel bewoners hun huis aan bij terugkeer.

Alderney is waarschijnlijk de beste plaats om uit te leggen wat nazi-dwangarbeid voor gevolgen had

Een concentratiekamp voor Joden?

Marcus Roberts van de Engels-Joodse memorial-organisatie stelde het volgende: wanneer men op het eiland aankomt, zijn de bezienswaardigheden beperkt tot een Romeinse ruïne, een vuurtoren en twee enorme bunkers uit de *Atlantikwall*. Maar over dwangarbeid is niets te vinden en dat hier in het concentratiekamp Sylt 10.000 hoofdzakelijk Franse Joden onder onmenselijke omstandigheden al werkend, veertien uur per dag, zeven dagen in de week, de dood werden ingejaagd, is nergens terug te vinden. Alderney is waarschijnlijk de beste plaats om uit te leggen wat nazi-dwangarbeid voor gevolgen had voor de werkers. De aanleg van een gedenkplaats zou volgens Roberts een positieve uitwerking op het toerisme hebben. Daarbij verwees hij naar de invasie stranden in Normandië, die jaarlijks grote aantallen bezoekers trekken.

Rest van de toegangspoort van het SS-kamp Sylt.

Tegengestelde mening over herdenken

Ian Tugby, de vice-president van de Staatsraad van Alderney was tegen de plannen van Marcus Roberts. Hij wilde niet dat het mooie eiland werd neergezet als een groot knekelveld. Want wat nu eenmaal gebeurd is, kan toch niet meer worden veranderd. Het toerisme moet zich concentreren op de natuurlijke schoonheid van het eiland en daar moest alles op worden ingezet. Hij werd ondersteund door de politicus Louis Jean, die prioriteit wilde geven aan een toekomstgerichte economische ontwikkeling. De journalist Solomon Steckholt beschreef de martelingen die de Joodse gevangenen moesten ondergaan en wees op het bestaan van nog andere dwangarbeiderskampen op het eiland. Uiteindelijk bleek de grote meerderheid van het staatsbestuur voor de ontwikkeling van het concentratiekamp Sylt tot een officiële herdenkingsplaats, compleet met klein museum, te zijn.

Verdere verwarring

Bij grondonderzoek kwamen de sporen van nog drie concentratiekampen naar voren, verspreid over het hele eiland. Ze dragen de namen Norderney, Borkum en Helgoland, alle vernoemd naar Duitse waddeneilanden. Terwijl het vernietigingskamp Sylt onder leiding stond van de SS vielen de overige dwangarbeiderskampen onder de *Organisation Todt*. Hier werden tienduizenden politieke gevangenen en Russische krijgsgevangenen ingezet. Indien al deze kampen memorials zouden worden, dan zou praktisch het hele eiland tot historisch grondgebied moeten worden verklaard. Dat ging het bestuur te ver en besloten werd alleen het gebied rond Sylt onder het WO-II-erfgoed te laten vallen.

Vier problemen

Er ontstond een politieke stroming die dit erfgoed niet als een ordinaire toeristische attractie met het streven naar maximale bezoekers aantallen wilde neerzetten, maar als een waardige plaats voor rustig overdenken.

Een ander probleem was de relatieve onbekendheid van de bezettingsgeschiedenis van het eiland. Zo liepen de aantallen slachtoffers in tal-

Ondergrondse tunnel.

Museum in Sylt.

rijke publicaties ver uiteen. Ter plekke werden 400 doden geteld, Joodse organisaties spreken van 10.000 slachtoffers en er zijn publicaties die over 70.000 slachtoffers spreken.

Onlangs werden ondergrondse tunnels op het eiland ontdekt. Volgens Britse militaire historici gaat het hier om een geheime lanceerinrichting met als doel het afschieten van raketten met zenuwgas richting Engelse kust. Deze opvatting wordt in Alderney zelf als absolute onzin bestempeld. Weer discussie.

Onverwacht komt een nieuw probleem aan de orde. Het eiland Alderney zal het knooppunt worden van onderzee-elektra-kabels tussen Frankrijk, Engeland en het eiland Guernsey, compleet met een getijdencentrale gevestigd juist op het grondgebied van het erfgoed Sylt. Nieuwe problemen.

Nazi-bezetting van Engels grondgebied

De warrige aanpak van de WO-II-geschiedenis met een Duitse bezetting op het Britse eiland Alderney laat zien dat concentratiekampen een voor Engelsen vrij onbekend en moeilijk behandelbaar onderwerp blijkt te zijn.